

РЕЦЕНЗИЯ

от

чл.-кор. проф. д-р Христина Николова Групчева, д.м.н, FEBO, FICO (Hon), FBCLA, FIACLE,
назначена със заповед № Р-109-2/ 06.01.2023г. за член на Научното жури

Относно дисертационния труд и автореферат

на д-р Ивелина Йорданова Питакова
на тема „Зрителна рехабилитация при слабо зрящи със социално значими очни
заболявания“

за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“ по научна специалност
„Офталмология“, шифър 03.01.36

с научен ръководител проф. д-р Зорница Златарова, д.м.н.

Биографични данни

Д-р Ивелина Питакова е родена в гр. Силистра. Завършва средното си образование през 1995г. с отлична диплома от Природо-математическата гимназия в родния си град, с изучаване на английски език и биология. През периода 1995-2001 е студент по медицина в Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна. Дипломира се с отлична диплома и започва специализация. През 2007г. придобива специалност по “Очни болести”. Д-р Питакова непрекъснато повишава квалификацията си, като ежегодно посещава курсове и конференции, за които е предоставила подробен списък. Два пъти е печелила грант на **SOE, респективно за Любляна и Мюнхен, участвала е в Wet Lab “Dexamethasone intravitreal Implant” EURETINA London и 6th EGS European Residents Glaucoma Course – Geneva, Switzerland.** Има проведен **курс за преподавателска правоспособност в Медицински университет – Варна** и курс „Иновативни средства за корекция на слабо зрящи“ – 22 – 23.02.2020г. в гр. Велинград.

Д-р Питакова е **автор на сборник с тестови задачи по очни болести „Тестови въпроси по офталмология“ – Варна, 2019г.** Владее английски, руски и италиански език, има много добра компютърна грамотност.

Обща характеристика на дисертационния труд

Структурата на предствената за защита дисертация е съобразена със съвременните и институционални изисквания и стандарти. Дисертационният труд е написан на 152 стандартни страници и е онагледен с 42 таблици и 51 фигури. Трудът включва следните раздели: съдържание – 1 стр., въведение – 1 стр., използвани съкращения – 1 стр., литературен обзор – 43 стр., цел, задачи и хипотези – 1 стр., материали и методи – 9 стр., резултати – 35 стр., дискусия – 20 стр., обобщение и предложения – 3 стр., изводи – 2 стр., приноси – 1 стр., публикации и участия в научни форуми – 1 стр., полезни връзки – 1 стр., приложения – 15 стр., библиография – 10 стр., резюме – 2 стр., abstract – 2 стр.

Актуалност и значимост на темата на дисертацията

Дисертационният труд е проспективно научно изследване, извършващо комплексен анализ на възможностите за социализация и рехабилитация на слабо зрящите. Анализът включва очни заболявания, водещи до нарушено зрение, обществено-социалния аспект на

нарушеното зрение и съвременните средства за корекция. Незадоволителната информираност на обществото и ограничените познания на офталмолозите по проблемите на слепотата и слабо зрящите са пречка, за която авторът търси решения. Съществуват значителни бариери и трудности в достъпа до зрителна рехабилитация от организационен и кадрови характер като например лимитиран ресурс, недостиг на обучени специалисти, липса на интегриран подход и сформиран мултидисциплинарен екип. Авторът е убеден, че преодоляването им, ще осигури комплексна грижа за зрително затруднените лица.

Литературният обзор е написан компетентно и задълбочено. Обхваща 45стр. и показва аналитичен подход. Извършено е систематично проучване на литературни източници. Той е разделен на 13 подраздела. Акцентите са върху социално значими заболявания: дегенерация на макулата, свързана с възрастта, диабетна ретинопатия и глаукома при възрастни и специфични заболявания при деца. Обърнато е особено внимание на рехабилитацията и законовата основа за нея в Република България.

Цел и задачи на дисертационния труд. Целта е формулирана съобразно изискванията: „Да се проучат и анализират съвременните възможности за зрителна рехабилитация на слабо зрящи и да се изработят алгоритъм на поведение и модел за интегрирани грижи при тези болни.“

За постигането на тази амбициозна цел са поставени 6 задачи, както следва:

1. Да се направи литературен обзор по темата за слепотата, слабо зрящите и възможностите за зрително подпомагане, както и да се проучат иновативни технологии за компенсирание и подобряване на зрителния дефицит.
2. Да се проучи информираността на населението, както и мнението на медицинските специалисти по въпросите за слепотата и слабо зрящите.
3. Да се проучи адаптацията на слабо зрящи пациенти със социално значими очни заболявания – МДСВ, ДР и глаукома към предписаните им средства за подпомагане на зрението и удовлетвореността от използването им.
4. Да се анализират средствата за зрителното подпомагане и резултатите от използването им при деца/ученици с нарушено зрение.
5. Да се разработи алгоритъм за избор и предписване на оптималното средство за зрително подпомагане от офталмолозите, специализирани за работа със слабо зрящи.
6. Да се създаде модел на интегриран подход при пациентите с нарушено зрение и различни степени на слепота.

Материали и методи

В този раздел авторът подробно описва цялата методология и ход на изследването, на пациенти с нарушено зрение. Проучването е проведено в ОМЦ „Св. Николай Чудотворец“ – Варна за периода 04.2019г.-04.2022г. Клинично са изследвани 80 слабо зрящи пациенти/160 очи, ретроспективно са анализирани 23 деца с нарушено зрение, обработени са данните от общо 195 (150+45 медицински лица) респонденти по проблемите на нарушеното зрение и слепотата. Дадени са ясни определения на методиките, подробен алгоритъм за тяхното изпълнение и е осигурена повтораемост. Предоставени са анкетите, като липсва подробна информация за тяхното валидиране.

Резултати

Резултатите в дисертационния труд следват поставените задачи.

Задача 1 е подробно изпълнена в литературния обзор, коментиран в горния текст.

Задача 2 е изпълнена чрез анкетното изследване и дава ориентировъчна картина за липсата на познания по темата за слабо зрящите и зрителната рехабилитация. Резултатите категорично потвърждават работната хипотеза.

Задача 3 обобщава находките и анализите на автора по отношение на адаптацията по групи диагнози:

За МДСВ се установява, че това е най-голямата (61.25%) група в проучването, с най-много решения (35%) на ТЕЛК. При тези пациенти най-често е прилагана терапия с анти-VEGF медикаменти. Тези пациенти предпочитат лупа за корекция, а 9 от 16 слабо зрящи, имащи предишен опит с увеличително средство са отново от тази група.

За групата с глаукома авторът самокритично установява, че броят (9 слабо зрящи) е малък. Пациентите са от женски пол и почти всички от тях 77.8% (7 от 9) имат ТЕЛК. Показват най-ниска скорост на четене с най-слабо подобрение при опит за корекция. Само в тази група има пациент, ползващ средство за корекция надалече – телескопични очила. За близо пациентите с глаукома нямат предпочитания и използват като лупа, така и електронен увеличител.

За групата с ДР отново преобладават (66.7%) жените и в същия процент са ТЕЛК освидетелствани. Само един пациент е подлаган на анти-VEGF терапия. Подобрят четивната скорост от 11.16 д/мин. до 43.83 д/мин. на първи преглед и съответно 15.33 д/мин. и 47.83 д/мин. Независимо от липса на предишен опит, в 66.7% предпочитат лупата като средство за рехабилитация. Това са и пациентите, които най-много спазват препоръката на специалистите, а именно, в най-висок процент 83.3%, закупуват препоръчаната оптична корекция.

За групата с разнородна патология „друго“, която включва 20% от всички пациенти, е с най-млада възраст. Там отново доминира женският пол. Групата има 75% пациенти с ТЕЛК, скоростта им на четене и при двете визити съответства на средно установените стойности. Интересното тук е, че поради различните включени диагнози и препоръчаните средства за зрителна рехабилитация, резултатите са разнородни – лупа в 25%, ел. увеличител в 43.8%, max detail в 12,5% и в 18.8% говорещи очила. В 31.25% от групите са имали предишен опит, ето защо 50% (най-висок процент от всички групи), не са закупили препоръчаното им средство. Нямат добри функционални резултати нито при дейностите за близо, нито при тези за далече. Имат и най-лошите показатели за мотивация и адаптация.

Обобщението на резултатите от **задача 4** показва, че най-предпочитаното оптично средство за корекция при слабо зрящи ученици е лупата, а най-често предписваното увеличение на използваните лупи е 5x. Високата мотивация за справяне с увеличителното средство при 81.25% от учениците съвпада с добрата им адаптация и развити умения (също при 81.25%). При 50% обаче, все още се налага допълнително обучение с помощното средство, което авторът отчита като проблем и на здравната система.

Резултатите, получени при изпълнението на **задачи 5 и 6** показват, че има трудности и ограничения в осъществяването на зрителната рехабилитация от различно естество. Авторът извежда, основните причини:

1. Липса на дефиниция за функционален кабинет, оборудван с тестове и средства за зрително подпомагане. Авторът обръща специално внимание на цената на подобна инвестиция.

2. Липса на подспециализация в областта на зрителната рехабилитация.

3. Липса на мотивация за тази дейност от страна на очните лекари и персоналът, отговорен за очното здраве.

4. Консултацията/прегледът консумира време и ресурс, и нарушава нормалния работен график в ежедневната натоварена дейност на очните кабинети.

5. Трудна психо–емоционална среда на работа с много увредени болни и техните близки.

На базата на своите изследвани данни и модели за рехабилитация на зрението, авторът предлага интегрирания модел на работа да се състои от следните специалисти: офталмолог, оптометрист, оптик, тифлопедагог, социален работник и психолог. Това е може би един от най-важните приноси на цялостната дейност по дисертацията, който има практико-приложно значение.

В обобщението и при коментара на резултатите, авторът дава информация от публикуваната литература за световните и европейски тенденции с акцент върху националните особености.

На база този обстоен анализ на събираните резултати, авторът предлага **7 извода**:

1. В България не е извършван комплексен анализ на цялостната информация относно дългосрочното проследяване на слабо зрящите и възможностите за достъп до високотехнологичните достижения на оптиката и медицината за зрителна рехабилитация. Няма проучвания и върху степента на подобрене и оптималното използване на функционалното зрение при адаптиране към различни видове помощни средства. Ограничена е информацията относно възможностите за социално подпомагане и интеграция на слабо зрящите.

2. Нивото на информираност на пациентите, както и на медицинските специалисти по въпросите за слепотата и слабо зрящите е незадоволително. Голяма част от тях нямат информация за дейностите на Съюза на слепите или училищата за слабо зрящи, не познават законовите възможности за предписване на оптични помощни средства, както и не проявяват интерес към специализирано обучение по зрителна рехабилитация. Над 90% от участниците в анкетното проучване обаче изразяват положителна нагласа за участие в национални кампании с цел повишаване на информираността и интеграция на пациентите с нарушено зрение.

3. От изследването на слабо зрящите възрастни пациенти става ясно, че поради факта че зрителната острота за далеч при повечето от тях е много ниска, между 0.01 и 0.05, те не проявяват желание за оптична корекция за далеч. Предпочитано средство за корекция на зрителния дефицит за близо са лупите, следвани от електронните увеличители.

4. Съществува статистически значима разлика в скоростта на четене „без“ и „сърс увеличение“, като във втория случай тя е с около три пъти по-висока във всички групи изследвани пациенти. Същата значимост в скоростта на четене „без“ и „сърс увеличение“ се запазва и при прегледа на третия месец. Не се установява обаче разлика в двете групи показатели между първия и втория преглед.

5. От всички 80 пациенти, преминали през първичен преглед, една трета не са осъществили зрителна рехабилитация, въпреки че им е било препоръчано подходящо за тях помощно средство. Оценката на функционалното зрение при закупилите такива средства показва, че най-добра мотивация за използването им и адаптация към тях имат пациентите с макулна дегенерация, свързана с възрастта, следвани от тези с глаукома и ДР. Най-трудно се справят пациентите от група 4 – с разнородните и по-тежки диагнози.

6. В проучването на слабо зрящите деца се установи, че с помощта на обучение, помощни увеличителни средства и други достижения на технологиите, те могат да използват максимално остатъчното си зрение. Най-предпочитаното увеличително средство при учениците с нарушено зрение е лупата. Високата им мотивация за справяне с увеличителното средство съвпада с добрата им адаптация и развити умения.

7. Съществуват значителни бариери и трудности в достъпа до зрителна рехабилитация от организационен и кадрови характер – лимитиран ресурс, недостиг на обучени специалисти, липса на интегриран подход и сформиран мултидисциплинарен екип. Преодоляването им ще допринесе значително за подобряване зрителното подпомагане на слабо зрящите и ще осигури комплексна грижа, базирана на съвременни стандарти и компетенции от всички специалисти, участващи в интегрирания модел: офталмолог, оптометрист, оптик, зрителен терапевт/тифлопедагог, социален работник и психолог.

Приносите, описани от дисертанта следват направените изводи и са разделени правилно на такива с познавателен характер, с научно-приложен характер и с потвърдителен характер.

От тях **най-важни** са:

Осъществи се анализ на зрителната рехабилитация на възрастни пациенти и деца със социално значими очни заболявания (познавателен характер).

Направено е първото по рода си продължително проследяване на слабо зрящи пациенти и задълбочен анализ на помощните увеличителни средства, използвани при деца и възрастни с цел зрителна рехабилитация (научно-приложен характер).

Проучени и дефинирани са бариерите и трудностите при осъществяване на зрителната рехабилитация и е изграден модел на интегрирана грижа за пациентите с нарушено зрение (научно-приложен характер).

Установени са слабостите и недостатъците в интегрираната грижа за слабо зрящите (потвърдителен характер).

Във връзка с дисертационния труд д-р Питакова е представила **4 публикации**.

Авторефератът представя в сбита форма най-съществената част от дисертационния труд.

Познавам д-р Питакова от първите ѝ стъпки като специализант по „Очни болести“ и винаги ми е правила впечатление със своя ентузиазъм и готовност да приеме предизвикателствата на професията. Този труд доказва именно тези нейни професионални качества.

В заключение, оценката на представения от д-р Ивелина Питакова дисертационен труд на тема **„ЗРИТЕЛНА РЕХАБИЛИТАЦИЯ ПРИ СЛАБО ЗРЯЩИ СЪС СОЦИАЛНО ЗНАЧИМИ ОЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ“** е с важно практическо и научно значение. Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“, посочени в Закона за развитие на академичния състав и правилника на МУ-Варна. Убедено препоръчвам на уважаемото жури по офталмология да присъди ОНС „Доктор“ на д-р Ивелина Питакова.

Дата:
14.03.2023г.

Рецензент:
чл.-кор. проф. д-р Христина Групчева, дмн